

PROTECTORATUL CATOLICILOR DIN MOLDOVA

ANTON COȘA

capitol din lucrarea noastră, *Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (secolele XVII-XVIII)*, Teză de Doctorat, Academia Română, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București, 2004, p. 14-64.

Problema protectoratului pe care puterile creștine europene ale secolelor XVII-XIX și-l revendicau asupra catolicilor din Moldova constituie, prin implicațiile interne și internaționale unul dintre cele mai interesante și în același timp importante capitole ale istoriei catolicilor din spațiul moldav.

Protectoratul catolicilor din Moldova, revendicat de către marile puteri europene era o componentă indisolubilă a unui sistem de protecție aplicat la scara Principatelor române în general, vizând lărgirea sferelor de influență în secolele XVII-XIX.

În condițiile în care Poarta otomană încălcase vechile „capitulații”¹ care statorniciseră de veacuri protectoratul otoman asupra Moldovei și Țării Românești, românii vor solicita, cu predilecție în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea „protecția sau garanția marilor puteri”².

Asemuite în secolul XVIII cu „două corăbii pe o mare furtunoasă”³ Principatele române vor face parte integrantă a așa zisei „probleme orientale”⁴. „Poarta creștinătății medievale -Moldova și Țara Românească- a ajuns să aibă, în plină epocă modernă, trista soartă, de acces a celor direct interesați spre << moștenirea omului bolnav >>, Imperiul otoman”⁵.

În cadrul “ problemei orientale”⁶ se va manifesta o veritabilă “problemă românească”⁷, care, conform spuselor cancelarului Rusiei, Panine se dovedea „la principale pierre d’achoppement”⁸ pentru „afacerile orientale”, Principatele române reușind prin eforturi conjugate ale românilor, valorificând conjunctura

externă să se constituie într-o „chestiune” aparte ce se va impune pe plan internațional european ca o „problemă” recunoscută tacit ori formal de către marile puteri. Mai mult, „conturarea unei probleme românești – a cărei componentă principală era unirea Moldovei cu Țara Românească (care aveau statut juridic internațional identic), era întrevăzută de diplomație drept o soluție în rezolvarea Problemei Orientale”⁹.

În secolul al XVIII – lea, Principatele Române devin „principalul teatru de confruntări militare între Imperiile țarist, habsburgic și otoman, cu întreg cortegiul de implicații și consecințe pe plan economic, social, politic și diplomatic”¹⁰.

Tratatul de pace de la Kuciuk - Kainargi¹¹ va acutiza rivalitățile dintre marile puteri în privința Principatelor Române. În urma acestui tratat, Rusia își va aroga „dreptul de protecție și dreptul de intervenție”¹² la Poartă în favoarea Principatelor, ca și dreptul de intervenție în favoarea creștinilor din Imperiul Otoman¹³, angajându-se să protejeze „constant religia creștină și bisericile ei”¹⁴, „comunitatea de religie cu popoarele creștine din Imperiul otoman conferindu-i Rusiei în ochii lor calitatea de eliberatoare de sub dominația otomană”¹⁵. Rolul eliberator al Rusiei se limita, însă, doar la „subminarea și slăbirea dominației sau stăpânirii otomane și, în acest sens, la eliberarea creștinilor numai de sub jugul Porții, dar în interesul țarismului cu întinsă durată istorică”¹⁶.

Dreptul de intervenție al Rusiei la Poartă „în favoarea” Principatelor „va căpăta, treptat, conținutul și trăsăturile unui protectorat”¹⁷, nelipsind decât „recunoașterea formală, de Poartă, a unei asemenea stări de lucruri”¹⁸. Consacrarea oficială, **de jure**, a protectoratului Rusiei¹⁹ asupra Principatelor Române va avea loc în septembrie 1829 în urma unui alt tratat, cel de la Adrianopole²⁰.

În urma tratatului de la Kuciuk-Kainargi, din 1774, Rusia va căpăta și dreptul de a înființa consulat „în toate locurile unde va socoti de cuviință Curtea rusă”²¹. Astfel, Rusia a dobândit de la Înalta Poartă „dreptul de a stabili

consuli și viceconsuli la București și Iași”²². Acest fapt va conduce la insistențe ale celorlalte mari puteri europene (Austria, Prusia, Franța, Anglia) la Sublima Poartă, pentru obținerea, la rândul lor, a recunoașterii acestui privilegiu²³. Era o adevărată dispută pentru câștigarea de poziții în Moldova și Țara Românească, uzându-se de toate atuurile posibile în condițiile unei rivalități acerbe între puterile europene implicate.

Dacă, în fapt, inițial, tratatul de la Kuciuk-Kainargi „a dat posibilitatea statelor europene interesate să stabilească consulate și viceconsulate la București și Iași, pentru protejarea supușilor lor”²⁴, după înființarea acestor reprezentanțe diplomatice străine, consuli vor invoca și dreptul de a proteja pe toți supușii de religie catolică din Moldova și Țara Românească. Această protecție s-a extins relativ repede asupra tuturor catolicilor din Principatele Române (cu toate că majoritatea acestora erau pământeni „statut consfințit ulterior și prin articolele Constituției din 1866”²⁵), fapt care a generat repercusiuni negative în plan intern pentru catolicii din Moldova²⁶.

Receptarea locuitorilor catolici din Moldova de către majoritatea ortodoxă și instituțiile statului nu poate fi disociată de starea în care se afla clerul catolic din acest spațiu. Din această perspectivă, precizăm că, mai ales în secolul al XIX-lea, preoții catolici din Moldova au favorizat direct sau indirect, dar cu consecvență, integrarea catolicilor în societatea românească prin intermediul eforturilor depuse în ideea propriei lor legitimări ca reprezentanți și deservenți ai unui cult care era privit nu tocmai favorabil. Faptul că reprezentanții și deservenții cultului catolic erau priviți cu rezerve de către instituțiile românești din Moldova secolului XIX a avut urmări negative evidente și asupra locuitorilor catolici²⁷.

Această receptare nefavorabilă a preoților catolici se datora tocmai implicării unor state străine (Rusia, Franța, Austria), care își revendicau protectoratul²⁸ asupra catolicilor din Moldova, preoții catolici de aici fiind priviți astfel ca purtători ai intereselor acestor puteri europene ale vremii în spațiul

moldav, chiar ca un „pericol național”²⁹. Diversele probleme și acțiuni care au condus în cele din urmă la înființarea unei Episcopii Catolice autonome în Moldova, cu sediul în Iași, ca și disputele dintre misionarii italieni și cei maghiari, vizând limba de cult, sunt revelatoare în acest sens, interesantă fiind și simbioza dintre factorul religios și cel politic³⁰. Această simbioză a constituit, de altfel, o etapă intermediară înaintea unor hotărâri de natură politică referitoare la catolicii din Moldova³¹.

Dacă, inițial libertatea de credință și de exercitare a cultului religios erau inserate în tratatele dintre puterile europene creștine și Înalta Poartă, fiind aplicate pe tot cuprinsul Imperiului otoman, ulterior, această „protecție” se va extinde, fiind un puternic pretext în stabilirea sferelor de influență, implicând atât Sublima Poartă, cât și diplomația Sfântului Scaun.

Multă vreme, puterile europene, Rusia, Polonia, Austria, Franța, s-au interesat relativ puțin de viața catolicilor și a misionarilor catolici din Moldova. Până la începutul secolului al XVIII-lea, majoritatea episcopilor de Bacău au fost polonezi, Polonia fiind și cea care intervenea în apărarea catolicismului din Moldova.

Constatând dezinteresul episcopilor pentru a rezida în sediul Diecezei, la Bacău, în spiritul reformator al Conciliului de la Trento, papa Alexandru al VII-lea va promulga, în anul 1662, un decret care îi va obliga pe episcopii de Bacău să rezideze în sediul episcopal, însă fără rezultat³².

Deși, după tratatul de pace otomano-polon de la Karlowitz (26 ianuarie 1699)³³, Polonia obține protectoratul asupra catolicilor din Moldova, fie regele, fie episcopii s-au interesat prea puțin de catolicii moldoveni și de Episcopia de Bacău, uzând doar, ca putere protectoare, de dreptul de a prezenta la Roma pe candidatul la funcția de episcop de Bacău, atunci când scaunul episcopal rămânea vacant³⁴.

Această stare de fapt, credem noi că era urmarea scăderii interesului Poloniei relativ la catolicii din Moldova, datorită slăbirii acesteia din cauza

războaielor, a creșterii puterii Rusiei și a înaintării Austriei³⁵. Nici transferul provizoriu, în anul 1752, de către papa Benedetto al XIV-lea la cererea (din motive diverse) episcopului Jezierski a scaunului episcopal de la Bacău la Snyatin, în Polonia, nu va schimba situația³⁶, puterea protectoare fiind aproape nulă.

Mai mult, deoarece episcopii de Bacău obținuseră o sistematizare canonică asupra teritoriului lor, lăsau practic destinul catolicilor moldoveni în mâinile prefectilor și ale misionarilor lor. După moartea ultimului episcop polonez, Pietro Karwosiecki³⁷, în anul 1789 se va închide pentru totdeauna epoca episcopilor prezentați la Sfântul Scaun de către regii catolici ai Poloniei.

Deoarece, de fapt, catolicii din Moldova vor rămâne fără nici o protecție externă [beneficiind totuși de un oarecare transfer al protectoratului Poloniei către autoritatea locală moldovenească, fapt confirmat de unele documente turcești emise pe baza tratatului de la Karlowitz, care prevedeau protejarea creștinilor de rit roman. Avem astfel o poruncă³⁸ a sultanului, sub forma unei scrisori adresate de la Constantinopol domnului Moldovei în anul 1713, unde se specifică faptul că a fost dată în urma rugămintelor Marelui Legat al Poloniei și ale aleșilor dintre principii creștini care se aflau atunci la Poartă. Prin poruncă le este permis preoților și credincioșilor catolici din Iași, și din orice loc care este sub stăpânire otomană, să-și exercite liber cultul și să fie protejați în mod deosebit de către domnul Moldovei. De asemenea, avem un firman³⁹ pentru libertatea de cult a catolicilor din Moldova, „poruncă imperială inserată în Sfânt Capitulare (tratatul de la Karlowitz, n.n.) dat de națiunea polonă pentru credincioșii aparținând Papei de la Roma. În virtutea preceptelor date își pot exercita ritul lor după uzul cunoscut în locurile unde sunt biserici, fără a fi împiedicați, pentru ca ei să practice credința lor în liniște și pace”⁴⁰, precum și un ordin imperial⁴¹ al Marii Porți către domnul Moldovei, cu privire la protecția ce trebuia acordată „credincioșilor care aparțin Papei”⁴² (ambele documente emise în 1741), toate aceste firmane fiind emise în baza tratatului de pace

încheiat între Polonia și Imperiul otoman, cum se specifica explicit și într-un alt document⁴³ din anul 1782. Aceste documente se încadrează și spiritului reformator care se va manifesta în cadrul sistemului otoman în prima parte a secolului al XVIII-lea, cu predilecție între anii 1718-1730, interval denumit și „perioada lalelelor”, când „pentru prima dată în istoria Imperiului otoman, unele cercuri au ajuns la concluzia că, dacă se dorea să se anihileze pericolul care amenința statul din Vest, era necesar să fie cunoscute instituțiile statelor creștine, îndeosebi noua lor știință și tehnică, ceea ce nu se putea realiza în condițiile perpetuării raporturilor războinice cu acestea”⁴⁴], totuși în anul 1731, Prefectul apostolic Romualdo Cardi Damioni⁴⁵ va încerca să obțină prin intermediul Congregației De Propaganda Fide protectoratul Franței, care în trecut fusese extins asupra tuturor misiunilor creștine aflate sub dominația Porții, expunând într-un mod foarte simplu și avantajele acestei protecții: „cio servira ancora per questi poveri nostri Cattolici, mentre avranno il loro ricovero nel nostro recinta, per cosi dire, senza verun timore, e precise dalli incursione de’ Tartari ed anche i Principi, pro tempore avranno qualunque riguardo in ordine al nostro personale, ed in caso di molestia si possa ricorrere a medemi, ne cosi facilmente ci sara negato l’ingresso”⁴⁶.

Prefectul Cardi cere, de asemenea, Congregației De Propaganda Fide să intervină pe lângă cardinalul Melchior de Polignac, reprezentantul regelui Ludovic al XV-lea la Sfântul Scaun, pentru a obține în acest sens o recomandare de la marchizul De Villeneuve⁴⁷, care se găsea la Constantinopol ca ambasador al Franței⁴⁸.

Cererea lui Cardi⁴⁹ va fi analizată de către Curia Romană la 1 octombrie 1731, fiind emise o serie de prevederi privind Misiunea Apostolică a Moldovei, fără a fi rezolvată problema protectoratului francez, întrucât francezii nu găseau⁵⁰ nici un avantaj în protecția minorității catolice din Moldova.

Prefectul apostolic va greși încredințând o scrisoare personală către marchizul de Villeneuve unui baron originar din Liege, un anume De

Vigouroux⁵¹, în trecere prin Moldova, în speranța că o va înmâna ambasadorului francez⁵². Baronul va depune însă eforturi pentru a-l discredita pe Cardi, ca de altfel și pe misionarii franciscani din Moldova, al căror opozant era, în fața lui Villeneuve, demersuri care în cele din urmă nu vor fi încununuate de succes.

Pe de altă parte, nici ambasadorul Franței la Constantinopol nu era de acord cu cererea lui Cardi privind acordarea protectoratului francez pentru că era desigur prea mult pentru Franța care trebuia să se îngrijească de alte misiuni creștine⁵³ prezente în Imperiul Otoman⁵⁴.

Ambasadorul francez va interveni chiar pe lângă miniștrii prezenți la Versailles, pentru ca să nu fie favorabili protectoratului acestei misiuni apostolice din Moldova. În octombrie 1732, rezultatul în acest sens va sosi în forma unei dispoziții din partea miniștrilor francezi către ambasadorul Villeneuve pentru ca franciscanii minori conventuali din Moldova să se mențină: „cosi come loro medesimi potranno fare, tanto piu che non sembrano d'essere stati molestati dal Governo del paese”⁵⁵.

În definitiv apare clar că misionarii și credincioșii catolici din Moldova nu suscitau nici un interes pentru coroana franceză. Deși misionarii nu fuseseră împiedicați până atunci în exercitarea cultului de către autoritatea civilă moldavă, în anul 1735 misionarul Francesco Antonio Manzi⁵⁶ împreună cu prefectul său Cardi vor fi închiși în Moldova de către autoritățile locale, și din nou Cardi, din aceleași motive de cerere a protectoratului Franței⁵⁷ în anul următor, când va relua cererea sa către nunțiul apostolic din Polonia, Paolucci⁵⁸, pentru ca acesta să intervină pe lângă regele Franței Ludovic al XV-lea în vederea obținerii „detta sua santa Protezione”⁵⁹.

Aceeași orientare către Franța o va manifesta și episcopul catolic de Bacău, Raimund-Stanislaw Jezierski⁶⁰ atunci când va vizita dieceza sa în anul 1741⁶¹. El va interveni pe lângă Înalta Poartă, prin intermediul ambasadorului francez la Constantinopol, pentru obținerea unei confirmări a privilegiilor garantate catolicilor de către tratatul de pace polono-otoman de la Karlowitz⁶²

din anul 1699⁶³, privilegiile care nu erau recunoscute de către autoritățile ortodoxe din Moldova⁶⁴.

După câțiva ani, în 1744, fiind la Roma, proaspătul prefect Francesco Antonio Manzi⁶⁵, care experimentase umilirea împreună cu fostul prefect Cardi⁶⁶ în închisoarea unde fusese silit să intre de către autoritățile interne moldovenești, cere Congregației De Propaganda Fide să intervină pe lângă ambasadorul francez la Constantinopol, pentru a lua asupra sa protecția misiunii apostolice din Moldova, tot astfel cum erau sub protecția franceză ceilalți catolici din Imperiul otoman⁶⁷. Doi ani mai târziu, găsindu-se din nou la Constantinopol, intervine personal pe lângă ambasadorul francez, însă nu obține nimic în privința protectoratului.

Franța, considerând Polonia ca protectoare a catolicilor din Moldova și negăsind, pe de altă parte, nici un avantaj pentru ea, în anul 1747 răspunde negativ cererii lui Manzi⁶⁸, astfel încât, Misiunea Apostolică a Moldovei va continua să existe și pe mai departe doar prin forțe proprii, fără nici un ajutor din partea vreunei mari puteri catolice, o realitate confirmată de altfel mai târziu, în 1761, de o scrisoare⁶⁹ a prefectului Giovanni Crisostomo Di Giovanni⁷⁰ către Congregația De Propaganda Fide.

După alți trei ani, fostul misionar Giovanni Frontali⁷¹ se plângea pe bună dreptate în relația sa trimisă Congregației De Propaganda Fide că „e vero, che siamo sotto la protezione della Polonia, ma quando non vi e una buona condota in Moldavia a niente serve”⁷².

Din cauza „capriciilor” prefectului Giacinto Lisa⁷³ și mai târziu ale lui Giuseppe Cambioli⁷⁴, care nu-și dădeau nici un interes pentru învățarea limbii locului (româna), misiunea apostolică a Moldovei avea să piardă câteva drepturi acordate de domni pentru proprietățile episcopale, drepturi pe care episcopul Jezierski încercase să le restaureze în timpul vizitei sale în Moldova din anul 1741⁷⁵.

Putem spune, prin urmare, că aceste drepturi nu fuseseră acordate de către domni atât din cauza intervenției explicite a Poloniei ori a Franței, ci, mai degrabă, pe baza dreptului și uzanțelor locale (Biserica Ortodoxă din Moldova beneficia, la rândul ei, de certe privilegii în acele vremuri) și abia în al doilea rând prin intervențiile vreunei autorități politice ari religioase externe.

Pacea de la Kuciuk-Kainargi⁷⁶ din 1774 va confirma Rusiei dreptul de a-i proteja pe creștinii din țările balcanice aflate sub dominația Porții. În ceea ce privește Moldova, țarul avea să ceară Sublimei Porți să nu împiedice construirea ori repararea bisericilor, să-i respecte pe misionari și să dea ascultare cererilor reprezentanților ruși la Constantinopol în favoarea românilor⁷⁷.

Prin politica sa religioasă, Rusia avea motive să se intereseze de creștinii balcanici. În ceea ce privește pe catolicii de rit oriental, de exemplu ucrainienii uniți cu Roma în 1595 la Brest-Litovsk, va intenționa să-i reintegreze forțat în “marea Biserică Ortodoxă Rusă” al cărei cap suprem era țarul⁷⁸. După dezmembrarea Poloniei în 1793 și 1795, o mare parte a catolicilor de rit oriental ori latin vor face parte din „marele Imperiu rus”.

Rusia se va arăta din ce în ce mai interesată să aibă strânse relații cu Biserica Catolică și, din acest motiv va accepta un Nunțiu Apostolic la Curtea sa⁷⁹, manifestând o simpatie aparte pentru papa Pius al VI-lea, care lupta contra ambițiilor lui Napoleon, sfârșind chiar prin a oferi acestuia, la nevoie, loc de refugiu⁸⁰, urmărind printre altele obținerea protectoratului. Nunțiul Apostolic Archetti, acceptat la Curtea rusă de către Ecaterina a II-a, va avea și mandatul de a trata diverse probleme privind protectoratul⁸¹. Foarte curând însă, acesta se va convinge că Rusia urmărea, prin obținerea protectoratului, interese politice, ingerințe în problemele interne ale Bisericii.

Pentru catolicii din Moldova rămânea autoritatea consulului rus din Iași⁸², ca reprezentant al unei puteri care se manifesta politic și militar într-un context european în care nu mai conta Polonia, obosită de atâtea războaie și divizată tragic între Occident și Orient, între Prusia și Rusia.

Într-adevăr, considerându-se moștenitoarea privilegiilor regilor Poloniei în privința protectoratului asupra catolicilor din Moldova, Rusia nu doar își va demonstra disponibilitatea pentru protecția misionarilor și a credincioșilor catolici din Moldova, ci va revendica și alte „drepturi”, cum ar fi, de exemplu, numirea candidatului pentru scaunul episcopal de la Bacău. La acest „drept” aspira, de asemenea, în mod firesc și Austria, din același motiv și în plus pentru că era o putere catolică⁸³, iar în 1775 anexase partea superioară a Moldovei, Bucovina⁸⁴.

Acum, un misionar din cadrul Congregației De Propaganda Fide, trebuind să se întoarcă la Varșovia, și cu sprijinul Nunțiului Apostolic Saluzzo, obține de la regele Poloniei o scrisoare către țarina Ecaterina a II-a, în care se cere ca ea să primească protectoratul catolicilor din Moldova, cerere pe care țarina o acceptă și îi poruncește consulului general rus din Iași să apere Misiunea Apostolică a Moldovei⁸⁵.

În urma ocupării Bucovinei, în 1775, catolicii de aici trec de sub jurisdicția Episcopiei de Bacău sub aceea a Vienei și apoi sub aceea a Arhiepiscopiei din Lwow, creându-se un Decanat subordonat acesteia la Cernăuți⁸⁶. Prin întărirea legăturilor dintre Lwow și Austria, în 1781, Viena rupea orice legătură între Bucovina și Moldova⁸⁷, impunând comunității catolice din teritoriul ocupat o organizare eclesiastică autonomă.

Gândindu-se că Austria va mai avea anumite interese în privința catolicilor rămași în partea liberă a Moldovei, în 1780 fostul prefect Giuseppe Martinotti⁸⁸ va pleca la Viena pentru a interveni pe lângă Nunțiul Apostolic pentru ca acesta să facă unele demersuri la Sublima Poartă în vederea obținerii unui firman privind construirea bisericii din Iași. Însă, Curtea vieneză nu va întreprinde nimic considerând că acea parte a Moldovei, care nu se găsea sub ocupația ei, se afla sub protecția specială a Coroanei poloneze⁸⁹.

În contextul general al epocii, consulii și agenții diplomatici ai marilor puteri europene ale vremii (la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului

XIX apărând la București și Iași consulate ale Rusiei⁹⁰, Austriei⁹¹, Prusiei⁹², Franței⁹³ și Angliei⁹⁴) aflați în Moldova⁹⁵, deși făceau eforturi pentru a-i convinge pe misionarii catolici să propună Congregației De Propaganda Fide să accepte pentru catolicii din Moldova protecția propriilor suverani, urmăreau de fapt nu motive religioase ci motive politice și propriile interese⁹⁶ legate de sferele de influență.

Pentru că Imperiul otoman intrase deja într-un declin inexorabil, marile puteri europene gândeau la dezmembrarea acestuia în interesul lor, separarea Moldovei și Țării Românești de acesta și formarea unui Stat român independent și a unui Imperiu greco-bizantin, în fruntea acestuia din urmă vehiculându-se ideea instalării ca împărat a unuia dintre fiii țarinei Ecaterina a II-a⁹⁷.

În acea epocă era o realitate faptul că Rusia reprezenta în est principala mare putere; și pentru că Moldova îi era vecină, pentru creștinii care o locuiau, fie că erau catolici sau ortodocși nu le rămânea altă alternativă decât acceptarea protectoratului Rusiei. Prefectul Misiunii Apostolice a Moldovei, Fedele Rocchi⁹⁸, după o experiență de misionar de 13 ani în Bulgaria⁹⁹ și de 11 ani în Moldova, face cunoscut Congregației De Propaganda Fide că cea mai bună și mai eficientă protecție poate veni, în conjunctura existentă, doar din partea Rusiei¹⁰⁰.

În anul 1777, Rusia și Austria declară război¹⁰¹ Imperiului otoman și, pentru o perioadă de patru ani ocupă teritoriul Moldovei. Ținând seama de contextul general, papa Pius al VI-lea, dorind să aducă în atenție situația gravă în care se găseau catolicii din Imperiul rus, recomandă țarinei Ecaterina a II-a să acorde protecția sa catolicilor din Moldova. Ca urmare a acestei recomandări, mediate și de bunele relații ale prefectului apostolic Rocchi cu comandantul general al armatei ruse, principele Potemkin, care se găsea pe atunci la Iași, acesta din urmă manifestă multă grijă atât față de misionarii catolici, cât și față de biserica catolică din acest oraș, contribuind la construirea acesteia și dotarea ei cu obiecte sacre¹⁰². Luând cunoștință de acest fapt, atât papa Pius al VI-lea,

cât și Congregația De Propaganda Fide își manifestă recunoștința pentru protecția acordată și gestul de ajutor dat de către principele rus, sperând că viitorul tratat de pace va statua protectoratul **de jure** al Rusiei asupra catolicilor din Moldova¹⁰³.

Într-adevăr, la Congresul de pace de la Iași din 1792, Înalta Poartă recunoaște protecția Rusiei nu numai pentru catolici ci pentru toți creștinii¹⁰⁴ din cadrul Imperiului otoman. În aprilie, același an, papa Pius al VI-lea îi va scrie Ecaterinei a II-a, mulțumindu-i pentru intervenția acesteia și recomandându-i să continue a-i proteja pe prefectul Rocchi și pe catolicii din Moldova¹⁰⁵.

Toate acestea nu însemnau însă că Rusia căpătase protecția **de jure** a catolicilor din Moldova. Cu toate că în baza tratatului din 1792 fusese recunoscut rolul de protector al Rusiei pentru toți creștinii din Imperiul otoman, **de facto** protecția se va manifesta și va evolua în funcție de interesele sale politice¹⁰⁶.

În orice caz, la Iași, prefectul Rocchi își punea mari speranțe în protecția rusă, pentru faptul că era în bune relații cu generalul Potemkin¹⁰⁷ și pentru că în acel moment rușii erau foarte bine așezați militar în Moldova, având multă influență, deși provincia rămăsese sub dominație otomană.

La Congresul de pace ținut la Iași în 1792, la care participase și prefectul apostolic Fedele Rocchi, acesta își pusese în valoare întregul său talent diplomatic pentru promovarea și apărarea cauzei catolicilor săi din Moldova. Bunele sale relații și cu autoritățile locale și cu reprezentanții ruși¹⁰⁸ vor favoriza menținerea drepturilor pe care domniile Moldovei le recunoscuseră catolicilor și Bisericii lor, precum și Misiunii Apostolice în general. Catolicilor din Moldova le era recunoscută libertatea exercitării cultului, de asemenea Misiunii Apostolice de aici fiindu-i garantată integritatea și inviolabilitatea proprietăților episcopale (deși în mare parte acestea fuseseră uzurpate de către boierul Rosetti care nu le restituise încă)¹⁰⁹. Însă, toate aceste drepturi vor trebui reînnoite de fiecare dată când urca pe tronul Moldovei un nou domn.

Protectoratul Rusiei displăcea însă Austriei, care, din diferite motive, dorea Misiunea Apostolică a Moldovei sub protecția sa. Austria reprezenta o mare putere catolică, influența sa politică, militară, culturală și economică fiind într-o evidentă creștere, atât în interior cât și în exteriorul frontierelor sale, inclusiv în Moldova, unde reușise chiar să ocupe partea superioară a acesteia, Bucovina, și să o integreze Imperiului său¹¹⁰.

Rusia totuși își va conserva predominarea ca putere protectoare în capitala moldavă, iar guvernul local va accepta inițiativele sale în plan civil, ca de altfel și în plan eclesiastic¹¹¹. În anul 1798, de exemplu, prefectul Michele Sassano¹¹², care nu credea oportună cererea protectoratului din partea Austriei, va scrie cardinalului Borgia, rugându-l să intervină pe lângă Nunțiul Apostolic Litta de la Sankt Petersburg, pentru ca acesta, la rândul lui, să intervină pe lângă Curtea rusă în favoarea Misiunii Apostolice a Moldovei¹¹³. Nunțiul va face tot ceea ce depinde de el în favoarea catolicilor din Moldova¹¹⁴, însă totul va fi blocat datorită morții la Iași a contelui rus Severin, un mare prieten și protector al Misiunii¹¹⁵.

Speranța într-o protecție rusă va dispărea odată cu asasinarea în martie 1801 a țarului Paul I, simpatizant¹¹⁶ al catolicilor din Moldova și prieten al papei Pius al VI-lea și, din acel moment prefectii și misionarii vor încerca mai mult obținerea protecției domnilor și autorităților politice locale (care, la rândul lor, își vor manifesta dorința de a-i proteja pe catolici¹¹⁷), fiind de asemenea dispuși la legături și contacte între catolicii din Moldova și marea putere catolică Austria¹¹⁸, întrucât protecția venită din partea uneia dintre marile puteri europene ale timpului era imperios necesară în rezolvarea anumitor probleme de care erau interesați, de altfel, și domnii Moldovei.

De asemenea, datorită deschiderii tot mai evidente a Moldovei față de cultura și politica Occidentului, nu întâmplător misiunea franciscanilor conventuali de aici va căuta o protecție mai mult la Curtea catolică de la Viena (o protecție mai sigură și mai eficientă, deoarece Curtea vieneză se interesa de

dezvoltarea Bisericii Catolice din Moldova, chiar dacă acest interes era manifestat și din motive politice nu doar religioase), și mai puțin la Curtea rusă, pentru că, odată cu trecerea timpului, mai ales după moartea țarului Paul I (în timpul căruia Biserica Catolică din Rusia se bucurase de o protecție specială, datorită printre altele, credem noi, și prieteniei acestuia cu papa Pius al VI-lea) aceasta din urmă devenise din ce în ce mai ostilă Bisericii Catolice, ajungându-se chiar până la închiderea¹¹⁹ în anul 1804 a Nunțiaturii Apostolice de la Petersburg.

Austria va reuși parțial să plaseze Misiunea Apostolică a Moldovei sub protecția sa, fie pentru că Rusia nu se va opune decât formal, văzând că avantajele pe care le urmărea le putea obține fără obligațiile protectoratului, fie datorită evenimentelor politice care facilitau activitatea agenților consulari austrieci la Iași, agenți care își găseau un sprijin în domniile Moldovei și în ambientul cultural al Iașilor, care se forma sub influența Occidentului¹²⁰.

Oricum, în privința protectoratului, atât în Moldova cât și la Sfântul Scaun, continua să se manifeste o incertitudine din ce în ce mai evidentă în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea și în primii ani ai secolului al XIX-lea.

Protectoratul Rusiei depindea în mare parte de dispozițiile celui ce o reprezenta. Austria, pe de altă parte, deși dorea acest lucru, anume protectoratul, nu avea nici un titlu special pentru a lua sub protecția sa Misiunea Apostolică a Moldovei. Problema protectoratului avea în contextul intern și internațional al vremii implicații politice certe, care explică în mare parte indeciziile Prefectului Apostolic al Moldovei și ale Congregației De Propaganda Fide în acest sens.

Nici domnul Moldovei nu era mai decis în această privință. Pe de o parte, ar fi agreat Rusia, care oricum avea deja dreptul de a-i proteja pe ortodocși, fiind și foarte puternică și foarte aproape de granițele țării. Pe de altă parte, manifesta o tot mai evidentă simpatie față de Franța¹²¹ și de ajutorul acesteia, explicabilă în condițiile în care consulul Reinhard desfășurase o acțiune

mai energică în primăvara anului 1805 în favoarea Franței în Moldova, fapt care nu putea evident să scape atenției domnului Moldovei.

Consulul francez fusese chiar însărcinat de către ministrul de externe al Franței, Talleyrand, să facă o expunere a avantajelor și a dezavantajelor care ar putea rezulta din protectoratul francez. În răspunsul său¹²², Reinhard menționa că Franța nu putea aștepta nici un avantaj de la cei 20.000 de catolici răspândiți în toată Moldova, pentru că toți erau țărani săraci, ei suferind și din cauza dificultăților create de mitropolitul Veniamin Costache. Cu toate acestea, menționa Reinhard, era necesară o protecție directă sau indirectă a Franței, pentru că, în caz contrar, ei ar putea cere protecția Austriei.

Prefectul Apostolic Domenico Brocani¹²³, cunoscând condițiile dificile prin care trecea Biserica Catolică din Rusia, care culminaseră cu înlăturarea Nunțiului Apostolic Arezzo¹²⁴ și închiderea în 1804 a Nunțiaturii de la Petersburg, ar fi preferat protectoratul Franței.

Însă, pe de altă parte, Congregația De Propaganda Fide era nehotărâtă, preferând în locul Franței, Austria, care exercita deja o certă protecție, chiar dacă din motive nu doar religioase ci și politice, și care dorea cu adevărat să-i protejeze pe catolicii din Moldova.

Prefectul Brocani își expune motivele sale atât Nunțiului Apostolic de la Viena cât și Cardinalului Prefect. El susținea că, după împărțirea Poloniei în 1795, Misiunea Apostolică a Moldovei nu a beneficiat de nici o protecție **de facto**, situația acesteia depinzând de raporturile dintre domnul Moldovei, consulul rus și agentul austriac. Deși s-a încercat obținerea unui protectorat **de jure** din partea Rusiei, totuși nu s-a putut obține decât o simplă scrisoare-recomandare din partea Curții ruse, consulul rus neocupându-se nici acum efectiv de catolicii din Moldova.

Consulii francez și austriac, Reinhard respectiv von Hammer, își disputau de asemenea, din motive diferite obținerea protectoratului și insistau pentru o mai rapidă rezolvare a cazului. Consulul von Hammer era sigur că

prefectul Brocani era favorabil unui protectorat francez, în timp ce, după părerea lui, nu trebuiau amânate demersurile privind obținerea protectoratului austriac, date fiind avantajele pe care Austria le putea obține de pe urma acestuia¹²⁵. Consulul francez Reinhard examina în acest timp și el, din nou, avantajele și dezavantajele obținerii protectoratului de către Franța. După el, era firesc ca misionarii catolici din Moldova, ca supuși ai regelui Italiei, să ceară protecția franceză. Argumentul acesta era însă, după părerea lui von Hammer, lipsit de relevanță, în condițiile în care Misiunea Apostolică a Moldovei a fost inițial sub protecția Poloniei și apoi a Austriei, fără nici o legătură cu regii Italiei. Consulul austriac era convins că Reinhard, personal, nu vedea nici un avantaj politic pentru Franța de pe urma protectoratului și nu dădea nici o importanță unei eventuale decizii așteptate de la Roma¹²⁶.

Prefectul Apostolic al Moldovei, Domenico Brocani, încerca să rezolve diplomatic disputa amânând-o până la luarea unei decizii de către Congregația De Propaganda Fide¹²⁷. Acesta recunoștea că protecția rusă rămânea încă o alegere valabilă, însă în condițiile existente era destul de incertă, și nu atât datorită celorlalte două curți imperiale catolice pretedente, ci mai mult din cauza ei.

Austria, deși nu era bine văzută în Moldova, mai ales după ocuparea în 1775 a Bucovinei, rămânea totuși o alegere potrivită, în condițiile apropierei geografice și a existenței unei numeroase populații austriece în Moldova, existând și motive politice și religioase rezultate din ultima împărțire a Poloniei, în 1795.

Franța era în schimb respectată în Moldova, putând avea o influență pozitivă și decisivă în rezolvarea problemelor Misiunii Apostolice a Moldovei. Având deja sub protecția¹²⁸ sa **de jure** pe catolicii din Imperiul Otoman, nu se cerea acum decât o înglobare explicită a Moldovei în acest protectorat.

Până la sosirea la Iași a noului prefect apostolic Luigi Landi¹²⁹, numit la 12 iulie 1806, Roma nu luase nici o decizie în privința protectoratului. Prefectul

Landi primește de la Roma instrucțiunile în privința protectoratului în septembrie 1806, în sensul neacceptării¹³⁰ nici unei protecții externe a vreuneia dintre pretendente, ceea ce evident a nemulțumit într-o măsură mai mică sau mai mare atât Franța, cât și Austria și Rusia.

Cea mai consecventă se va dovedi Austria, care nu va înceta să facă demersuri pentru a obține protectoratul catolicilor din Moldova¹³¹ printr-un firman de la Poarta otomană, profitând de conjunctura politică externă creată în Moldova anului 1807¹³², prin ocuparea acesteia de către trupele rusești, ca și de relativa lipsă de opoziție, pe moment, a consulului francez în privința protectoratului¹³³.

Date fiind normele Congregației De Propaganda Fide, pe moment nu era acceptat nici protectoratul francez, nici cel austriac, în timp ce Rusia nu mai era interesată de această chestiune. Oricare dintre cele două mari puteri europene putea accede la obținerea protectoratului¹³⁴.

Nu se nega de către Misiunea Apostolică a Moldovei necesitatea protectoratului, pentru apărarea drepturilor acesteia, însă în acel moment se considera necesară și păstrarea de bune relații cu autoritățile locale moldovenești de a căror susținere avea nevoie¹³⁵ pentru a i se recunoaște jurisdicția asupra problemelor eclesiastice, conform uzanțelor politice interne¹³⁶.

În condițiile în care Franța va intra în război cu Rusia, consulul francez va manifesta un dezinteres din ce în ce mai evident în privința catolicilor din Moldova¹³⁷, ceea ce îl va determina pe prefectul apostolic Giuseppe Berardi¹³⁸ să ceară protectoratul **de jure** al Austriei, cel mai eficient în acel moment în care Misiunea Apostolică a Moldovei trecea printr-o perioadă grea¹³⁹ datorată mitropolitului Veniamin Costache, ale cărui sentimente la adresa catolicilor din Moldova nu erau dintre cele mai bune (în special datorită unor litigii privind dreptul de proprietate al unor posesiuni episcopale catolice).

Consulul Austriei Raab a pus și el în evidență necesitatea protectoratului. Este adevărat însă și faptul că prefectul Berardi, pe lângă

solicitarea protectoratului austriac a considerat necesar să discute în continuare problemele Misiunii Apostolice și cu domnul Moldovei. De aceea, acesta din urmă și-a pus întrebarea de ce Misiunea Catolică nu urmărește o singură protecție (cea a lui) în condițiile în care el nu găsea oportun un amestec extern în problemele similare¹⁴⁰.

Nunțiul de la Viena i-a scris Cardinalului Prefect de la Roma că propunerea consulului Raab merită a fi luată în considerare, fie pentru beneficiile pe care le-a făcut în diverse ocazii împăratul austriac, fie pentru că s-ar putea mai ușor trimite în Moldova misionari cunoscători de limbă maghiară, germană și polonă, necesare în păstoria catolicilor din acest teritoriu¹⁴¹.

Nunțiul Apostolic de la Viena îi va răspunde cancelarului Metternich, care voia și el să știe cum stau lucrurile, că, de fapt, condițiile propuse de către consulul Raab erau deja funcționale, pentru că era așteptată sosirea noului episcop de Bacău, care urma să aducă și câțiva misionari cunoscători ai celor trei limbi, pentru păstoria credincioșilor catolici din Moldova. Acesta era în același timp autorizat să ceară de la împăratul Austriei protecție, dându-i de asemenea ordin lui Raab să le asigure catolicilor din Moldova asistența necesară conservării și practicării credinței catolice. Împăratul va accepta hotărârea Congregației De Propaganda Fide, afirmând că îl va însărcina pe consulul austriac nu doar să dovedească efectele protecției asupra misionarilor, ci și să urmărească în ce măsură protectoratul va putea produce avantaje pentru credința catolică¹⁴².

Consulul Raab, care va reveni între timp la Viena pentru a primi noi instrucțiuni, va încredința atât Congregația De Propaganda Fide, cât și pe Prefectul Berardi, că Curtea imperială vieneză era hotărâtă să acorde protecția dorită. Întors la Iași în luna august a anului 1814, Raab va lua legătura cu Prefectul Berardi și cu Domnul Moldovei, pentru a le arăta care era stadiul tratativelor cu Viena. Domnul s-a arătat mulțumit discutându-se și problema recunoașterii Bisericii Catolice ca proprietar de drept al terenurilor pe care urma

să se construiască o stradă și în consecință, a promis despăgubiri echivalente. În același timp, a considerat necesară reînnoirea firmanelor acordate de Poartă Poloniei, pentru protecția catolicilor din Moldova, făcându-se o serie de amendamente. S-a făcut după aceea apel la Nunțiul de la Viena, pentru ca acesta la rândul lui, prin intermediul Curții imperiale să ia legătura cu Internunțiul Stummer de la Constantinopol și să-l însărcineze cu obținerea firmanului turcesc privind protectoratul și căpătarea caracterului juridic al acestuia, precum și al rezidenței în Moldova a Episcopului Catolic (lucru contestat în acest moment de către Domn). S-au alăturat, de asemenea, hotărârile Domnului Moldovei și firmele anterioare¹⁴³.

Deși Internunțiul Stummer arătase dificultățile privind obținerea firmanului, mai ales în ceea ce privește rezidența în Moldova a Episcopului Catolic, consulul Raab era însă sigur de reușită și susținea în continuare că Episcopul Bonaventura Carenzi¹⁴⁴ va putea să-și ia în primire Dieceza, propunând chiar Curții vieneze (la insistențele Prefectului Berardi) să fixeze un subsidiu pentru întreținerea Episcopului, în consonanță cu situația existentă anterior, când Polonia făcuse un astfel de gest, cât timp a fost protectoare a catolicilor din Moldova¹⁴⁵.

Pe de altă parte, pentru a împiedica orice ingerință a Franței, consulul Raab l-a înștiințat pe agentul consular francez, Fornethy, de faptul că în curând urma să sosească de la Roma un Episcop pentru asistența spirituală a catolicilor din Moldova, făcându-l să înțeleagă că acesta va sta sub protecția Austriei¹⁴⁶. Franța, neplăcut surprinsă, va cere de la Fornethy informații suplimentare. Acesta, neinteresându-se prea mult de catolici și de starea lor, răspunde într-o primă fază că protecția austriacă era incertă. Apoi, a mărturisit că a auzit de la consulul austriac că acesta avea dispoziții de la Viena să ia Misiunea Apostolică a Moldovei sub protecția sa exclusivă, lucru pe care și Curia Romană îl stabilise deja. Consulul francez va afirma că Austria a obținut ușor protectoratul, pentru că în acea perioadă el a lipsit din Iași. Totuși, pentru el problema nu era încă

foarte clară și definitivă, și nu excludea posibilitatea asumării de către Franța a protectoratului, argumentând că Internunțitul Stummer nu reușise încă să obțină firmanul către Domnul Moldovei privind protectoratul austriac, și că prin Capitulații, cultul catolic din Orient era deja sub protectorat francez, și că toți misionarii veniți în ultima perioadă în Moldova erau italieni și, prin urmare erau supuși ai Franței¹⁴⁷.

Într-adevăr, Internunțitul Stummer nu va reuși să obțină firmanul dorit. La Congresul de pace de la Viena (1814- 1815), Austria ar fi putut obține o protecție **de jure**, însă nu a reușit. În schimb, Rusia dorise chiar să fie recunoscută la acest Congres ca putere mandatară a Europei în Imperiul Otoman, pentru protecția creștinilor în general¹⁴⁸. Ambasadorul Franței la Roma purtase, de asemenea, discuții cu Sfântul Scaun în ceea ce privește misiunile creștine din Orient în general¹⁴⁹, tratative abandonate din cauza evenimentelor politico-religioase din Franța anului 1815.

Deși Episcopul Bonaventura Carenzi era așteptat încă din 1808 (când fusese numit Episcop de Bacău) să viziteze Dieceza sa din Moldova, totuși până în 1814 nu reușise încă acest lucru (datorită opoziției interne moldovenești care refuza să accepte dreptul de a rezida în Moldova a unui Episcop catolic), în octombrie 1814, din diferite motive, încă neclare, despre care documentele Congregației De Propaganda Fide nu vorbesc explicit¹⁵⁰, s-a auzit că acesta nu va putea întreprinde călătoria de la Roma în Moldova, el renunțând chiar la scaunul episcopal de Bacău pentru a da posibilitatea numirii unui alt episcop. Papa Pius al VII-lea îi acceptă renunțarea și îl transferă la Pieve în Umbria¹⁵¹.

În aceste condiții, Congregația De Propaganda Fide îl alege la 6 martie 1815 pe fostul Prefect, Giuseppe Berardi, ca episcop de Bacău (alegere confirmată de papă la 13 martie 1815), cea mai fericită și mai potrivită (prin experiența și cunoștințele sale) alegere, după părerea tuturor, în condițiile existente¹⁵², în care Poarta și autoritățile moldovenești se opuneau rezidenței în

Moldova a unui episcop catolic, iar protectoratul Austriei rămăsese fără recunoașterea Porții¹⁵³.

În același timp, în vreme ce Internunțul Stummer de la Constantinopol făcea demersuri în continuare privind obținerea unui firman al Porții relativ la permanența unui episcop catolic în Moldova, Divanul domnesc și mitropolitul Veniamin Costache făceau eforturi pentru obținerea unui contrafirman, care să interzică rezidența unui episcop catolic în Moldova, luând chiar hotărârea ca „sub nici un motiv să nu se permită intrarea unui astfel de episcop acolo”¹⁵⁴, după cum reiese dintr-o scrisoare a fostului prefect și actual episcop Berardi, dată în Viena în 8 mai 1816.

Semnificative, în ceea ce privește diplomația austriacă pentru obținerea protectoratului, sunt și scrisorile episcopului Berardi din 19 iunie și 24 august 1816, prin care preciza că atât autoritățile interne moldovenești, laice și eclesiastice, cât și cele otomane i-au interzis intrarea în dieceza sa (cu toate că consulul austriac Raab și Internunțul Stummer, alături de diplomați ai Sfântului Scaun, făcuseră o serie de demersuri vizând obținerea aprobărilor necesare¹⁵⁵, Raab luându-și foarte în serios atunci rolul de protector al catolicilor din Moldova¹⁵⁶), mitropolitul Veniamin Costache hotărând în mod categoric ca „sub nici un motiv să nu mai vină un alt episcop catolic”¹⁵⁷ în Moldova.

În situația creată de hotărârea Sublimei Porți privind emiterea unui firman, care interzicea rezidența unui episcop catolic în Moldova¹⁵⁸, Sfântul Scaun va renunța la titlul de Episcop de Bacău, adoptându-l pe cel de Vicar Apostolic, la 5 februarie 1817 Nunțul Apostolic din Viena făcând cunoscut Cancelariei imperiale că Poarta „*non avendo voluto ... recedere dalle prese resolutioni*”¹⁵⁹, Congregația De Propaganda Fide hotărând astfel să accepte „*Vicariato Apostolico*” în locul celui de Episcop de Bacău.

Prin urmare, episcopul Giuseppe Berardi¹⁶⁰ va renunța în cele din urmă, forțat de împrejurări, la titlul de Episcop de Bacău în favoarea celui de Vicar

Apostolic al Moldovei, primind în acest sens documentele și recomandările necesare de la Sfântul Scaun¹⁶¹.

În calitate de Administrator Apostolic al Misiunii din Moldova, episcopul Berardi va putea practic și în continuare exercita unele atribute episcopale, fiind de fapt ultimul episcop catolic care a purtat numele Diecezei de Bacău, deși nu i se recunoscuse acest drept de către autoritățile moldovenești și cele otomane¹⁶², ceea ce va face până la trecerea sa în eternitate, la 20 aprilie 1818¹⁶³, odată cu el încheindu-se lungul șir de episcopi ai celei mai longevive Dieceze Catolice din Moldova, cea de Bacău, întemeiată încă în 1391- 1392¹⁶⁴.

În această conjunctură defavorabilă, Congregația De Propaganda Fide a propus papei Pius al VII-lea, în mai 1818, ca succesori al episcopului Berardi pe Giovanni Filippo Paroni, Procuratorul Misiunii Apostolice a Moldovei, căruia i se va atribui și titlul de Episcop de Illoano **in partibus**¹⁶⁵ alături de cel de Vicar Apostolic al Moldovei¹⁶⁶.

Nemulțumit de situația juridică în care se afla, ca și de slabele rezultate ale Internunțului de la Constantinopol, Stummer, privind revocarea firmanului cu privire la interzicerea rezidenței unui episcop catolic în Moldova (motiv pentru care va fi și revocat din funcție înainte de demersurile episcopului Paroni la Constantinopol)¹⁶⁷, pleacă el însuși în capitala Imperiului otoman, cu toate că Poarta dăduse deja un nou răspuns categoric Internunțului austriac, precizându-i-se că eliberarea firmanului solicitat ar fi fost în contradicție, după opinia turcilor, cu instituțiile și legile din Moldova, precum și cu regulamentul Cancelariei imperiale otomane¹⁶⁸.

Episcopul Paroni nu reușește aici decât să obțină un firman privind rezolvarea unor probleme de natură eclesiastică. Această aprobare nu-l putea, în mod evident, mulțumi nici pe el, nici pe noul Internunțiu Lutzow, care prezintă Porții copii ale firmanelor anterioare, începând cu 1741, copii prin care Înalta Poartă recunoștea dreptul de a rezida în Moldova a unui episcop catolic, poruncind domnilor Moldovei să nu pună piedici șederii acestuia în Dieceză.

Drept rezultat, Lutzow primește o notă în care este informat că, dacă va insista, i se va repeta același răspuns prin reconfirmarea firmanului anterior¹⁶⁹.

Episcopul Paroni încearcă în această situație să obțină ceva prin intermediul consulului Rusiei la Constantinopol, care primise anterior o scrisoare în acest sens de la Cardinalul Litta, dar acesta nu nu l-a ajutat deloc, ba chiar, consecvent directivelor suveranului său, a sugerat Porții să nu aprobe rezidența în Moldova a unui episcop catolic¹⁷⁰, Rusia, ca putere protectoare a Moldovei ortodoxe, nevăzând cu ochi buni afirmarea Austriei în acest teritoriu. Mai mult, cererile Austriei de a obține de la Poartă recunoașterea **de jure** a protecției catolicilor din Moldova limitau într-un mod tot mai evident pretențiile Rusiei ca putere protectoare.

În cele din urmă, autoritățile interne din Moldova au acceptat rezidența în Iași a episcopului Paroni, în cadrul discuțiilor aspectele politico-religioase fiind analizate în perspective mai îndepărtate, ajungându-se la concluzia că nu e bine să se forțeze lucrurile într-o conjunctură politică destul de tulbure, atât pe plan intern cât și internațional.

Oricum, având în vedere faptul că problema protectoratului viza, pe lângă eventuala putere protectoare (Austria, Rusia, Franța), în primul rând Sfântul Scaun și statul român, atât autoritățile interne din Moldova, ulterior din România, cât și Sfântul Scaun vor conștientiza că pretențiile protecționiste externe nu vor putea fi înlăturate decât odată cu acordarea unui statut juridic local Vicariatului Apostolic al Moldovei, lucru care se va realiza mai târziu grație eforturilor lui Mihail Kogălniceanu¹⁷¹.

De altfel, interesul diplomatic special al Sfântului Scaun față de Principatele Române, față de România în general, în cursul secolului al XIX-lea va fi datorat în mare măsură tocmai dorinței creării unei ierarhii catolice indigene, fapt menit să înlătore protectoratul diferitelor puteri europene, care își revendicau „grija” față de credincioșii catolici din Moldova.

Relațiile diplomatice dintre Sfântul Scaun și România vor fi marcate și după 1866 de problema ierarhiei catolice de aici, în condițiile existenței doar a câte unui Vicariat Apostolic la Iași și București, impunându-se o adaptare la noile condiții sociale și politice existente.

În urma Congresului de la Berlin, Mihail Kogălniceanu, pe atunci ministru de externe, prezenta Sfântului Scaun, la 8 august 1878¹⁷², prin intermediul Mons. Ignazio Paoli, decizia de a începe discuțiile pentru reglementarea situației Bisericii Catolice din România. Dorința guvernului român era de a se ajunge la crearea unei ierarhii catolice indigene. Mons. Paoli arăta atunci că era favorabilă atât conjunctura spirituală cât și cea politică.

Mihail Kogălniceanu dezbătuse în urmă cu două decenii „problema Concordatului”, prin urmare era familiarizat cu multe dintre problemele care priveau relațiile dintre Sfântul Scaun și România. Tratatивele se vor desfășura în condițiile politice interne și internaționale ale vremii, atitudinea Sfântului Scaun contribuind direct la consolidarea autorității României în dreptul internațional. Puterile europene ale timpului își vor da, în cele din urmă, și ele acordul privind crearea ierarhiei catolice indigene în România.

De altfel, „în raport cu principiul canonic de promovare a ierarhiei indigene, Sfântul Scaun, în respectul tratatивelor duse cu guvernul de la București, începute încă din anul 1860 pentru realizarea unui Concordat, a creat mai întâi, în orientarea Congresului de la Berlin din 1878, o ierarhie ecleziastică proprie. Ea corespundea teritoriului statului român independent cu intuiția dezvoltării ulterioare [...] La 7 aprilie 1883, papa Leon XIII a ridicat Vicariatul Apostolic al Valahiei direct la rangul de reprezentare prin titlul de Arhiepiscopia de București și pe cel al Moldovei, la Episcopia de Iași la 27 iunie 1884. Ambele au fost subordonate jurisdicțional direct Sfântului Scaun, prin Congregația De Propaganda Fide”¹⁷³.

Aceste măsuri luate de către Sfântul Scaun au făcut ca Roma să devină centrul unic al întregii administrații teritoriale ecleziastice catolice din România,

prin Congregația De Propaganda Fide, punând capăt astfel „problemei protectoratului”.

NOTE:

^{1*} capitol din lucrarea noastră, **Catolicii din Moldova în izvoarele Sfântului Scaun (secolele XVII-XVIII)**, Teză de Doctorat, Academia Română, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București, 2004, p. 14-64.

Problema autenticității „capitulațiilor” cunoaște o vastă literatură de specialitate. Noi nu considerăm oportun să ne oprim în acest cadru asupra acestei chestiuni, accentuând doar faptul că aceste „tratate” vor intra în dreptul public european și, pe cale de consecință vor fi recunoscute atât de către Poarta otomană cât și de diferitele puteri europene în relațiile dintre acestea. A se vedea: C. Giurescu, **Capitulațiile Moldovei cu Poarta otomană**, București, 1908; I.C.Filitti, **România față de capitulațiile Turciei**, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom. XXXVIII, București, 1916, p. 127-189; G.G.Florescu, **L'aspect juridique des khatt-i-chérifs. Contribution á l'étude des relations de l'Empire ottoman avec les Principautés roumaines**, în *Studia et Acta Orientalia*, I, Bucuresti, 1958, p.121-147; Ștefan S. Gorovei, **Câteva însemnări pentru istoria relațiilor româno-otomane în veacurile XV-XVI**, în **Românii în istoria universală**, vol. I, Iași, Editura Universității „Al.I.Cuza”, 1986, p. 32; Mihai Maxim, **Țările Române și Înalta Poartă**, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 41-42.

² Gheorghe Cliveti, **Geneza și instituirea garanției colective a puterilor semnatare ale tratatului de la Paris (1856) asupra Principatelor Române (I)**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XX, Iași, 1983, p. 182; Vlad Georgescu, **Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines 1769-1830**, București, 1970, p. 37-38.

³ Antonio Maria del Chiaro, **Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia**, Venezia, 1718 (ed. N. Iorga, Iași, *Viața Românească*, 1929, p. 80).

⁴ Andrei Oțetea, **Scrieri istorice alese**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 70; Gheorghe Platon, **Moldova și începuturile revoluției de la 1848**, Chișinău, Universitas, 1993, p. 9.

⁵ Gheorghe Cliveti, **loc. cit.**, p. 181.

⁶ Cf. **supra**, nota 4.

⁷ Leonid Boicu, **Geneza „chestiunii române” ca problemă internațională**, Iași, Editura Junimea, 1975; Gheorghe Platon, **Le Problème roumaine dans la politique européenne dans les années de la lutte pour l'Union**, în *Revue Roumaine d'Histoire*, 1, XIV, București, 1975; Idem, **Les Principautés Roumaines dans les relations internationales à l'époque du Règlement Organique (1830-1853)**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XXIV/1, Iași, 1987, p. 29; Ion Dumitriu-Snagov, **Le Saint-Siège et la Roumanie moderne.1850-1866**, Roma, Università Gregoriana Editrice, 1982, vol. 48, p. 3.

⁸ N. Iorga, **Acte și fragmente cu privire la istoria românilor**, vol. II, București, 1986, p. 56.

⁹ Gheorghe Platon, **Social și național în istoria României moderne. Premise pentru o discuție**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XXIV, 2, Iași, 1987, p. 559.

¹⁰ Leonid Boicu, **Coordonate politice europene în secolul XVIII. Interferențe românești**, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D. Xenopol”*, XXIII, 1, Iași, 1986, p.267; Ștefan Lemny, **Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc**, București, Editura Meridiane, 1990, p. 14-16.

¹¹ Al. Vianu, **Aplicarea tratatului de la Kuciuk - Kainargi cu privire la Moldova și Țara Românească(1775 – 1783)**, în *Studii. Revistă de istorie*, XIII, 5, București, 1960, p.71.

¹² Gheorghe Platon, **loc. cit**, XXIV, 1, 1987, p.29.

¹³ **Ibidem**, p.34.

¹⁴ Andrei Oțetea, **op. cit.**, p.114.

¹⁵ Veniamin Ciobanu, **Imagini ale străinului în cronicile din Moldova și Țara Românească (secolul XVIII)**, în volumul **Identitate/Alteritate în spațiul cultural românesc** (ed. Al. Zub), Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1996, p. 132.

¹⁶ Leonid Boicu, **Principatele Române în raporturile politice internaționale. Secolul al XVIII-lea**, Iași, Editura Junimea, 1985, p. 13.

¹⁷ Gheorghe Cliveti, **loc. cit.**,p. 183.

¹⁸ **Ibidem**.

- ¹⁹ Ion Dumitriu-Snagov, **op. cit.**, p. 20.
- ²⁰ Cf. **supra**, nota 12, p. 34.
- ²¹ Andrei Oțetea, **op. cit.**, p. 114.
- ²² Stela Mărieș, **Supușii străini din Moldova în perioada 1781-1862**, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1985, p. 7.
- ²³ Cf. **supra**, nota 17.
- ²⁴ Stela Mărieș, **op. cit.**, p. 30.
- ²⁵ Anton Coșa, **Cleja. Monografie etnografică**, București, Editura SemnE, 2001, p. 34; Idem, **Protectoratul catolicilor din Moldova**, în *Carpica*, XXXIII, Bacău, 2004, p. 134-156.
- ²⁶ **Ibidem**, 2001, p. 32.
- ²⁷ **Ibidem**.
- ²⁸ **Ibidem**, p. 33.
- ²⁹ **Ibidem**.
- ³⁰ **Ibidem**.
- ³¹ **Ibidem**.
- ³² **Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o "de Propaganda Fide"**, Roma, **Acta Sacrae Congregationis**, vol. 35, an. 1666, fol. 34-35 (în continuare **APF, Acta**, n.n.).
- ³³ Veniamin Ciobanu, **Relațiile politice româno-polone între 1699-1848**, București, Editura Academiei Române, 1980, p. 31- 34.
- ³⁴ **Archivio della Curia Generalizia dell'Ordine dei Frati Minori Conventuali, serie XX A – Moldavia**, Pro memoria di p. Fedele Rocchi del 2 novembre 1794, apud P. Pietro Tocanel O.F.M. Conv., **Storia della Chiesa Cattolica in Romania**, vol. III, **Il Vicariato Apostolico e le Missioni dei Frati Minori Conventuali in Moldavia**, parte prima, Padova, Edizioni Messaggero, 1960, p. 4.
- ³⁵ A.D. Xenopol, **Istoria Românilor din Dacia Traiană**, ed. III, vol. VIII, București, 1930, p. 37-49.
- ³⁶ **Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o „de Propaganda Fide”**, Roma, **Scritture riferite nei Congressi Moldavia**, vol. 4,

fol. 422-423, respectiv, vol. 6, fol. 640-642 (în continuare **APF SC Moldavia**, n.n.; documentele sunt microfilmate și în **Arhiva Episcopiei Romano-Catolice Iași** unde, în momentul consultării lor nu erau încă inventariate, motiv pentru care trimiterile s-au făcut în toate cazurile la sursa primară. O parte dintre documente le-am regăsit și în **Colecția de Microfilme Vatican** a **Arhivelor Naționale București**. Aducem și pe această cale mulțumirile noastre pentru sprijinul acordat în cercetarea fondurilor arhivistice E.S. Mons. Petru Gherghel, Episcop Romano-Catolic De Iași, precum și domnului Vilică Munteanu, directorul Direcției Județene Bacău a Arhivelor Naționale.).

³⁷ **Ibidem**, vol. 7, fol. 511-512; Bonaventura Morariu, **Series chronologica praefectorum apostolicorum missionis fr. min. conv. in Moldavia et Valachia durante saec. XVII et XVIII cui accedit series chronologica episcoporum Bacoviensium**, Roma, 1940, p. 22.

³⁸ Arhivele Naționale Iași, **Fond Documente Catolice**, Pachet 1078, doc. nr. 57.

³⁹ **Ibidem**, doc. nr. 124.

⁴⁰ **Ibidem**.

⁴¹ **Ibidem**, doc. nr. 127.

⁴² **Ibidem**.

⁴³ **Ibidem**, doc. nr. 195.

⁴⁴ Anton C. Schaendlinger, **Die Entdeckung des Abendlandes als Vorbild. Ein Vorschlag zur Umgestaltung des Heerwesens und der Außenpolitik des Osmanischen Reiches zu Beginn des 18. Jahrhunderts**, în „Das Osmanische Reich und Europa 1681 bis 1789, Konflikt, Entspannung und Austausch” Herausgegeben von Gernot Heiss und Grete Klingenstein, Verlag für Geschichte und Politik, Wien, 1983, p. 91; Secil Akung, **European Influence on the Development of the Cultural Social and Cultural Life of the Ottoman Empire in the 18th century**, în *Revue des Etudes Sud-Est Europeennes*, tom XXI, nr. 2, București 1983, p. 89.

⁴⁵ **APF Acta**, 1729, fol.73; **APF SC Moldavia**, vol. 3, fol. 373; **Arhivele Naționale București**, rola 29.

⁴⁶ Francisc Pall, **Le controversie tra i minori conventuali e i gesuiti nelle missione di Moldavia (Romania)**, în **Diplomatarium Italicum. Documenti raccolti negli archivi italiani**, vol. IV, Roma, 1939, p. 318.

⁴⁷ Albert Vandal, **Une ambassade française en Orient sous Louis XV. La mission du marquis de Villeneuve 1728-1740**, Paris, 1887, p. 16-17.

⁴⁸ Francisc Pall, **op. cit.**

⁴⁹ Eudoxiu Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. I, supl. 1, București, 1886, p. 484.

⁵⁰ **Ibidem.**

⁵¹ Francisc Pall, **op.cit.**, p. 203-205.

⁵² **Ibidem.**

⁵³ G. Noradounghian, **Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman**, I, Paris, 1897, p.136-145.

⁵⁴ M.L.Drapeyron, **Un projet de conquete de l'Empire ottoman au seizieme et au dix-septieme siecle**, în *Revue des Deux-Mondes*, Paris, 1 noiembrie 1876, p. 122-145.

⁵⁵ Cf. **supra**, nota 49, p. 480-484.

⁵⁶ **APF Acta**, 1774, fol. 178

⁵⁷ **Archivio storico della Sacra Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli o „de Propaganda Fide”**, Roma, **Scritture Originali riferite nelle Congregazioni Generali**, vol. 685, an. 1736, fol. 52-53 (în continuare **APF SOCG** n.n.).

⁵⁸ **Ibidem**, fol. 189-191.

⁵⁹ **Ibidem.**

⁶⁰ **Ibidem**, vol. 714, fol. 339 ; Francisc Pall, **op. cit.**, p. 326-327.

⁶¹ **APF SC Moldavia**, vol. 4, fol 316-321; Nicolae Iorga, **Studii și documente**, vol. I-II, București, 1901, p. 102.

⁶² Cf. **supra**, nota 33; Arhivele Naționale Iași, **Fond Documente Catolice**, Pachet 1078, doc. nr. 27.

⁶³ **Ibidem.**

- ⁶⁴ G. Călinescu, **Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni**, în **Diplomatarium Italicum**, vol. II, Roma, 1930, p. 316.
- ⁶⁵ Cf. **supra**, nota 56.
- ⁶⁶ Cf. **supra**, nota 45.
- ⁶⁷ G. Călinescu, **Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia nei secoli XVII e XVIII**, în **Diplomatarium Italicum**, vol. I, Roma, 1925, p. 181-182.
- ⁶⁸ Francisc Pall, **op. cit.**, p. 221.
- ⁶⁹ G. Călinescu, **op. cit.**, 1930, p. 471.
- ⁷⁰ **APF Acta**, 1760, fol. 277; **APF SC Moldavia**, vol. 4, fol. 439-440.
- ⁷¹ În unele documente este menționat sub numele de Bartolomeo Frontali (cf. G. Călinescu, **op. cit.**, 1925, p. 196), iar în altele – Giovanni Frontali (cf. G. Călinescu, **op. cit.**, 1925, p. 213).
- ⁷² G. Călinescu, **op. cit.**, 1930, p. 482.
- ⁷³ **APF SC Moldavia**, vol. 3, fol. 384, respectiv, 386.
- ⁷⁴ Bonaventura Morariu, **op. cit.**, 1940, p. 15-16.
- ⁷⁵ Cf. **supra**, nota 61.
- ⁷⁶ Al. Vianu, **loc.cit.**, p.92; **Documente turcești privind Istoria României**, ed. Mustafa Ali Mehmet, vol. II, București, 1983, doc. 2, p. 3.
- ⁷⁷ A. D. Xenopol, **op. cit.**, vol. IX, p. 139-140.
- ⁷⁸ A. M. Ammann, **Storia della chiesa russa**, Torino, 1948, p. 382.
- ⁷⁹ R. De Journal, **Nonciatures de Russie**, vol. I, Citta del Vaticano, 1952, p. 5.
- ⁸⁰ **Ibidem**, vol. II, p. 195, respectiv, p. 200.
- ⁸¹ **Ibidem**, vol. I, p. 5.
- ⁸² C. Șerban, **Înființarea consulatelor ruse în Țara Românească și Moldova**, în *Studii și cercetări de istorie medie*, I, 1951, 2, p. 61-72.
- ⁸³ N. Iorga, **op. cit.**, 1901, p. 333.
- ⁸⁴ **Ibidem**.
- ⁸⁵ **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 19-20.
- ⁸⁶ N. Iorga, **Istoria bisericii românești**, vol. II, București, 1930, p. 166-173.

⁸⁷ S. Reli, **Începuturile catolicismului austriac în Bucovina**, în *Codrul Cosminului*, 4-5, Cernăuți, 1927-1928, p. 19-22.

⁸⁸ **APF SC Moldavia**, vol. 5, fol. 139.

⁸⁹ **Ibidem**, fol. 228.

⁹⁰ Cf. **supra**, nota 82.

⁹¹ Stela Mărieș, **Activitatea lui Ignațiu Ștefan Reicevich, primul consul al Austriei în Principatele Române (1782-1786)**, în *Cercetări istorice*, Iași, 1975, p. 135.

⁹² Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. X, București, 1897, p. 23-24.

⁹³ Andrei Oțetea, **Înființarea consulatelor franceze în Țările Române**, în *Revista istorică*, XVIII, București, 1932, 10-12, p. 334; Ariadna Camariano-Cioran, **L'activite d'Emile Claude Gaudin, premier consul de France a Bucarest**, în *Revue Roumaine d'Histoire*, IX, 2, București, 1970, p. 253-254.

⁹⁴ Paul Simionescu, Radu Valentin, **Documents inedits concernant la creation du consulat britannique a Bucarest(1803)**, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VIII, 2, București, 1969, p. 254; Paul Cernovodeanu, **Înființarea consulatului englez în Țările Române (1803) și activitatea sa până la 1807**, în *Revista română de studii internaționale*, V, București, 1971, 1(11), p. 156; Idem, **An interesting Account concerning the British Consulate in Jassy (1841)**, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XX, 4, București, 1981, p. 727-733.

⁹⁵ A. D. Xenopol, **op. cit.**, vol. IX, p. 178.

⁹⁶ N. Arnautu, **Douze invasions russes en Roumanie**, Buenos Aires, 1956, p. 29.

⁹⁷ T. G. Djuvara, **Cent projets de partage de la Turquie**, Paris, 1914, p. 315.

⁹⁸ **APF SC Moldavia**, vol. 5, fol. 281-282.

⁹⁹ N. Iorga, **op. cit.**, 1901, p. 117.

¹⁰⁰ Cf. **supra**, nota 34.

¹⁰¹ Jean Berenger, **Istoria Imperiului Habsburgilor 1273-1918**, București, Universitas, 2000, p. 364.

¹⁰² Cf. **supra**, nota 96, p. 39.

¹⁰³ **APF Brevi**, vol. X, fol. 201.

¹⁰⁴ A.D.Xenopol, **op.cit.**, vol. IX, p. 217-218.

¹⁰⁵ **APF SC Moldavia**, vol.7,fol. 120.

¹⁰⁶ **Ibidem**, vol. 6, fol. 458.

¹⁰⁷ Într-o scrisoare către Propaganda Fide din 17 februarie 1792, prefectul apostolic Fedele Rocchi își exprimă în mod clar speranțele sale în protecția rusă:

„ *Eccellenza,*

Di qui parte il

Sig.e Mag.re Malia Siciliano al servizio Ruso colla risposta a S.S. ta del Breve scritto al def.o Pr.pe Potemkin riguardo alla Protezione dei nostri Cattolici presso la Porta Ottomana, quale risponde, che il Ministro Ruso esistente pro tempore in Constan.pli avra il diritto di ricorrere alla Sublime Porta per qualunque torto, che potese ricevere la nostra Religione Cattolica. Il sud.o Mag:re e ben veduto da tutta l'armata Rusa, ed e stato impiegato in altre ambasciate, e nell'ultima vittoria di Maczeny riportata da Russi fu spedito a Vienna a S.M.L'Impe.re, dal quale ricevette anche un superbo regalo. Chi ha piu di tutti cooperato in questo affare, e il Gn.le Ribas Napolitano, quale veniva da me spese volte importunato, onde sarebbe necessaria una lett.a di ringraziamento; come anche una a S.E.II.Gn.le Szamaylon Nipote del def.o Pr.pe Potemkin, che sara l'ambasciat.re glorioso col seguito anche di truppe a Constan.pli, onde simile lett.a giovera molto per rammemorare presso la Porta la gia annunziata Protezione”: **APF Fondo di Viena**, vol. 31, fol. 173.

¹⁰⁸ **APF Fondo di Vienna**, vol. 31, fol. 116.

¹⁰⁹ W. Schmidt, **Romano-Catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae**, Budapest, 1887,p. 132-133.

¹¹⁰ A.D.Xenopol, **op.cit.**, vol. X, p. 166.

¹¹¹ **APF Fondo di Vienna**, vol. 31, fol. 174.

¹¹² **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 21-22.

¹¹³ **Ibidem**, fol. 19-21.

¹¹⁴ **Ibidem.**

¹¹⁵ **Ibidem**, fol. 36.

¹¹⁶ Țarul Paul I se arăta interesat de prietenia cu papa Pius al VI-lea și de soarta Bisericii Catolice, inclusiv a catolicilor din Moldova, și datorită faptului că dorea

foarte mult titlul de Mare Maestru al Ordinului de Malta, ceea ce nu va dori și succesorul său, în timpul căruia relațiile dintre Curtea rusă și Sfântul Scaun se vor schimba radical, în sens negativ. Vezi: R. De Journal, **op. cit.**, vol. II, p. 103, respectiv, p. 123.

¹⁷ **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 36.

¹⁸ P. Pietro Tocanel O.F.M. Conv., **op. cit.**, vol. III, parte prima, 1960, p. 29-30.

¹⁹ A. Boudou, **Le Saint-Siege et la Russie**, Paris, 1922, p. 36-37.

²⁰ A. D. Xenopol, **op. cit.**, vol. X, p. 166.

²¹ G. Lebel, **La France et les Principautes danubiennes**, Paris, 1955, p. 102-104.

²² M. Holban, **Texte d'un rapport inedit du ministre Reinhard sur la Valachie et la Moldavie**, în *Revue historique du Sud-est europeen*, 22, Bucarest, 1935, p. 26-27.

²³ **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 211.

²⁴ Cf. **supra**, nota 119.

²⁵ N. Iorga, **op. cit.**, 1901, p. 338.

²⁶ **Ibidem**, p. 339.

²⁷ **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 458.

²⁸ Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. I, supl. I, București, 1887, p. 486.

²⁹ **APF SC Moldavia**, vol. 6, fol. 466-467.

³⁰ **Ibidem**, fol. 509.

³¹ **Ibidem**, fol. 577.

³² **Ibidem**, fol. 74-77.

³³ **Ibidem**, fol. 720-721.

³⁴ **Ibidem**, fol. 800-801.

³⁵ **Ibidem**, vol. 7, fol. 46 v.

³⁶ Theodor Codrescu, **Uricariul**, vol. V, Iași, 1862, p. 434.

³⁷ Cf. **supra**, nota 121, p. 286-293.

³⁸ **APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 126.

³⁹ **Ibidem**, fol. 53.

⁴⁰ **Ibidem**, fol. 62.

- ¹⁴¹ **Ibidem**, fol. 63.
- ¹⁴² **Ibidem**, fol. 75-76.
- ¹⁴³ **Ibidem**, fol. 98.
- ¹⁴⁴ **Ibidem**, fol. 95.
- ¹⁴⁵ **Ibidem**.
- ¹⁴⁶ Hurmuzaki, **Documente privitoare la istoria românilor**, vol. XVI, București, 1912, p. 982.
- ¹⁴⁷ **APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 286.
- ¹⁴⁸ G. Gili, **Il Congresso di Vienna (1814-1815)**, Firenze, 1938, p. 115-119.
- ¹⁴⁹ Cf. *supra*, nota 146, p. 1004.
- ¹⁵⁰ N. Iorga, **op. cit.**, 1901, p. 192.
- ¹⁵¹ **APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 138; **APF Acta**, 1815, fol. 58-62.
- ¹⁵² **Ibidem**, vol. 7, fol. 126.
- ¹⁵³ **Ibidem**, fol. 404.
- ¹⁵⁴ **Ibidem**, fol. 286.
- ¹⁵⁵ **Ibidem**, fol. 304, respectiv, fol. 306.
- ¹⁵⁶ **Ibidem**, fol. 346.
- ¹⁵⁷ **Ibidem**, vol. 8, fol. 133-135.
- ¹⁵⁸ **Ibidem**, vol. 7, fol. 262.
- ¹⁵⁹ **Ibidem**, fol. 374.
- ¹⁶⁰ **Ibidem**.
- ¹⁶¹ **Ibidem**, fol. 336-339.
- ¹⁶² **Ibidem**, fol. 385. La 3 septembrie 1817, Episcopul menționa faptul că în scrisoarea de recomandare către autoritățile civile din Moldova i se spunea „*Vescovo dei Cattolici*”, iar în documentele publice „*Preffetto e Superiore della Missione*”.
- ¹⁶³ **Ibidem**, fol. 402-404.
- ¹⁶⁴ Ștefan S. Gorovei, **La începuturile orașului Bacău**, în *Carpica*, XVIII – XIX, Bacău, 1986-1987, p. 265-283; Anton Coșa, **Comunitatea catolică din orașul Bacău**, în *Almanahul „Presa Bună”*, Iași, 2002, p. 124-134; Idem, **Înființarea și evoluția Episcopiei Catolice de Bacău**, în *Carpica*, XXXII, Bacău, 2003, p. 60-84.

¹⁶⁵ **APF SC Moldavia**, vol. 7, fol. 351.

¹⁶⁶ **Ibidem**, fol. 413.

¹⁶⁷ **Ibidem**, fol. 424-425.

¹⁶⁸ **Ibidem**, fol. 355.

¹⁶⁹ **Ibidem**, fol. 451-453.

¹⁷⁰ **Ibidem**, vol. 8, fol. 187-188.

¹⁷¹ Anton Coșa, **op. cit.**, p. 33.

¹⁷² Ion Dumitriu – Snagov, **op. cit.**, 1989, p. 90.

¹⁷³ **Archivio della Sacra Congregazione per gli Affari Ecclesiastici Straordinari, Romania**, fasc. 1-4, apud. Ion Dumitriu-Snagov, **op. cit.**, 1989, p. 31.